

Chủ nghĩa toàn trị và thời hiện tại trong '1984' của Orwell

Jean Seaton

BBC Culture, 2 tháng 7 2018

REBECCA HENDIN

Suy nghĩ kép (có hai suy nghĩ đối lập trong đầu cùng lúc), Tân Ngôn, Cảnh sát Tư tưởng, Bộ Yêu thương chuyên ra tay trước những nỗi đau, sự tuyệt vọng và tiêu diệt những người bất đồng chính kiến, Bộ Hòa bình để tiến hành chiến tranh, những cỗ máy viết tiểu thuyết chuyên tung ra truyện khiêu dâm để mua chuộc quần chúng: tác giả Orwell đã giúp ta nhận thức được về cách thức vận hành của các chế độ.

Nhưng giờ đây ta có thể đọc tiểu thuyết "1984" theo cách khác: dựa trên sự hiểu biết của mình, ta hãy thử áp dụng xem chúng ta, quốc gia của ta và thế giới đã đi tới chỗ nào trên con đường xuống địa ngục mà Orwell mô tả.

Đó có phải là lời tiên tri không? Có thể lắm.

Nhưng quyển sách đầy khiêu khích, gây xúc động, sáng tạo, hoàn toàn chính xác không thể bác bỏ, và cực kỳ hữu ích?

Quả vậy. Được xuất bản ngày 8/6/1949 và được viết trong bối cảnh hoang tàn của chiến tranh, trong một quốc gia đói khát, mệt mỏi và u ám, tác phẩm 1984 khiến những cảm giác đó trở nên gần cận, hiện thực với chúng ta hơn bao giờ hết, và cũng giúp ta cảm thấy mạnh mẽ hơn.

GETTY IMAGES

Anh và đồng nghiệp bị kiểm soát tập thể bằng sự hiện diện của Anh Cả, kẻ có thể biết tuốt và nhìn thấy tất cả.

Trong truyện 1984, các màn hình TV luôn theo dõi bạn, và mọi người đều theo dõi tất cả những người khác.

Ngày nay, đó chính là mạng xã hội đang thu thập từng cử chỉ, từng hành vi mua sắm, bình luận mà ta thực hiện trên mạng, và tạo ra thông tin toàn bộ về cuộc đời ta để đưa ra dự đoán về từng lĩnh vực.

Được xây dựng dựa trên lựa chọn người tiêu dùng, nơi người sử dụng là món hàng được tiếp thị, hành vi thu thập thông tin dùng để thực hiện các chiến dịch chính trị giờ đây đang bóp méo các giá trị dân chủ.

Ngày nay, khi đọc "1984", tác phẩm ngọt ngạt về chủ nghĩa toàn trị, người đọc vẫn cảm thấy sốc.

Đầu tiên, đó là sự nhận thức: ta nhận ra, thấy quen quen với những gì ông mô tả.

Với câu mở đầu đầy lả lùng, "Đó là một ngày tháng Tư sáng lạnh, vừa lúc đồng hồ điểm báo mười ba," quyển truyện thể hiện đặc tính kỳ dị của chế độ chuyên chế thời hiện đại.

Winston Smith, nhân vật chính, làm công việc kiểm duyệt tại Bộ Sự thật, liên tục cập nhật lịch sử để chúng khớp với tình hình hiện tại và sự thay đổi đồng minh.

GETTY IMAGES

ghê rợn của Hai Phút Hận Thủ không phải ở chỗ ai cũng phải diễn trò mà là ở chỗ con người ta không có cách nào né tránh để khỏi phải tham gia... Một cảm giác ngây ngất gớm ghiếc, sợ hãi lẫn thù oán, ham muôn giết người, hành hạ người, đập búa nát mặt người, hình như lan truyền như điện khắp khán giả".

Thời nay, các tổ chức chính trị, tôn giáo và thương mại đều buôn bán sự khiêu khích cảm xúc.

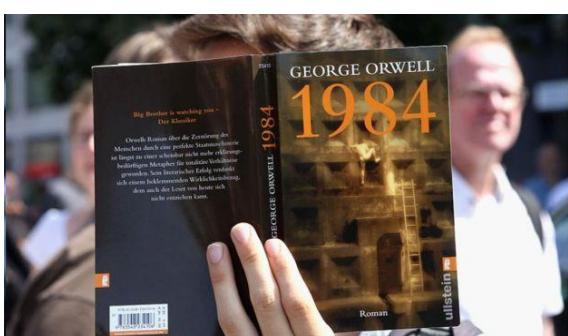
Nhà văn Orwell vô tình đã định dạng được sự sẵn sàng đồng lòng trong thù địch mà những phong trào này kích động: và dĩ nhiên Winston cũng nhận thấy điều đó trong bản thân anh.

Truyện ngầm ngụ ý rằng chính bản thân mỗi chúng ta cũng có thể trở nên như vậy.

GETTY IMAGES - 'Kẻ kiểm soát được quá khứ thì cũng kiểm soát được tương lai. Kẻ kiểm soát được hiện tại thì cũng kiểm soát được quá khứ,' Orwell viết

Ông là người trực tiếp trải nghiệm sự tự lừa dối của những người cả tin.

GETTY IMAGES

Orwell hiểu rõ rằng các chế độ áp bức luôn cần có kẻ thù.

Trong truyện 1984, ông cho thấy kẻ thù có thể được tạo ra ngẫu nhiên chỉ bằng cách kích thích cảm xúc của công chúng nhờ tuyên truyền.

Nhưng nội dung mô tả trong "Hai Phút Hận Thủ", ông cũng tiên đoán trước cách thức mà bọn du côn trên mạng vận hành.

Buộc phải xem phim bạo lực, (mọi người khác cũng đều phải xem), Winston Smith nhận thấy rằng "Cái

Ngoài ra, trong truyện còn có nhà độc tài mang tính biểu tượng được gọi là Anh Cả: vừa vô lý vừa đáng sợ, khủng khiếp.

Những trang viết của Orwell bắt nguồn từ "chủ nghĩa khồng lồ" đã bóp méo thế kỷ 20. Ông làm lính tình nguyện chống quân Phát xít trong cuộc Nội chiến Tây Ban Nha (với niềm tin rằng chủ nghĩa hòa bình là sự xa xỉ dành cho những người khác), nhưng ông lại nhận ra những lời hứa hẹn của Chủ nghĩa Cộng Sản chỉ là hão huyền, khi nhóm chống Stalin mà ông chiến đấu bên cạnh bị săn đuổi bởi những kẻ sùng bái Stalin.

Ngày nay, có hàng loạt các loại chủ nghĩa khác, như chủ nghĩa quốc gia, chủ nghĩa dân túy, vận hành bằng cách huy động cảm xúc nguy hiểm nhất của con người, đó là lòng thù hận.

Và dù bạn có nhìn vào bất cứ đâu trong thế giới hiện nay, "kẻ mạnh" là người nắm quyền.

Họ đều muốn đàn áp đối lập, khủng bố điên cuồng những người bất đồng, và đều thích tự quảng bá.

"Anh Cả" không còn là một khái niệm đùa giỡn nữa, mà đã công nhiên bước vào thế giới này.

Hai cộng hai bằng năm

Nhưng điều ghê rợn nhất trong thế giới điên rồ của Orwell là sự tước bỏ ý nghĩa của ngôn từ một cách có hệ thống.

Chế độ được kể đến trong cuốn truyện hướng đến việc tiêu diệt từ vựng, ý nghĩa và cảm xúc mà những từ ngữ ấy dung chứa.

Kẻ thù thực sự của thế giới ấy là hiện thực. Những kẻ chuyên chế muốn khiến cho mọi người không thể hiểu nổi thế giới thực nữa, mà tìm cách thay thế nó bằng những bóng ma và lời dối trá.

Hành động phản kháng táo bạo đầu tiên của Winston Smith là lén lút qua mặt chiếc máy quay phim vốn nhìn thấy tất cả để viết nhật ký - để sáng tạo lại chính bản thân và thế giới nội tâm của anh.

Anh biết hành động viết và miêu tả đó chính là án tử hình nếu anh bị phát hiện.

Khi cuối cùng gục ngã vì tra tấn, anh đã đồng ý là "hai cộng hai bằng năm". Anh khám phá ra rằng chúng thực sự có thể "đi sâu vào trong ta", và "Một điều gì đó đã bị giết chết trong lồng ngực ta, bị thiêu cháy, thiêu rụi hoàn toàn."

GETTY IMAGES - Nơi nào có độc tài nơi đó tác phẩm "1984" bị cấm, nhưng dĩ nhiên người ta vẫn phát hành lậu quyển sách

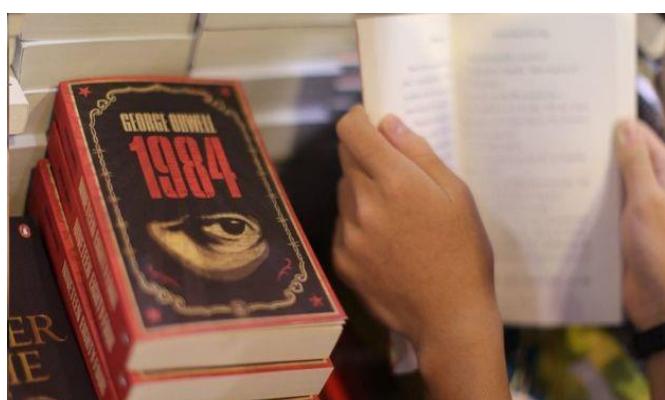
Sự khủng khiếp của "1984" là sự hủy diệt cái tôi và hủy hoại khả năng nhìn nhận thế giới thực.

Không hề có thuyết tương đối rộng thời thượng hay thoái mái trong tác phẩm của Orwell: ông hiểu rằng để làm mọi thứ đúng đắn là điều cực kỳ khó khăn. Tuy nhiên, tác phẩm nhấn mạnh đến thế giới kinh hoàng nơi con người ngày càng có ít từ vựng hơn và suy nghĩ của họ bị các ý thức hệ làm cho méo mó.

Trên khắp thế giới, nơi nào có độc tài nơi đó tác phẩm "1984" bị cấm, nhưng dĩ nhiên người ta vẫn phát hành lậu quyển sách.

Và quyển sách vẫn ngày càng bán chạy ở ngay cả những quốc gia có nền dân chủ bền vững.

Ở Hoa Kỳ, tác phẩm bán rất chạy khi mọi người cố tìm cách hiểu hiện thực dưới chính quyền của tổng thống Trump.

GETTY IMAGESSource: Getty Images
Quyển 1984 gần đây bán rất chạy ở Hoa Kỳ, Ấn Độ, Anh Quốc và Trung Quốc

Bạn không thể tách bạch tác phẩm của Orwell khỏi con người tác giả. Người ta ngày càng nhìn nhận ông như một vị thánh, nhưng có lẽ ông sẽ cười vào tất cả những tượng đài mà người ta đang dựng lên cho ông.

Quan điểm của ông về nữ quyền (dù không phải phụ nữ), người ăn chay và những nhóm người khác khó có thể chấp nhận được trong thời nay.

Nhưng ông là người sống bằng niềm tin của bản thân.

Ông tự mình khién mình trở nên thực sự nghèo khó, ông chiến đấu cho điều ông tin là đúng, ông cực kỳ rộng lượng và tử tế với những nhà văn khác, dù ông luôn tự dạy bản thân phải nhìn thế giới theo cách nó sẽ không như ý muốn.

Ông không bao giờ mềm mỏng, và luôn đào sâu vào phần xấu xa nhất của bản thân cho ta chứng kiến. Sự chính trực lạnh lùng của ông thật sự độc đáo.

Chúng ta không chỉ sống trong một thế giới đã thay đổi vì cách nhìn của Orwell mà nó còn định hình cách ta nhìn nhận sự áp bức.

Nhưng "1984" vẫn là quyền sách gói đầu giường cho những thời điểm khó khăn. Tri thức là thứ sức mạnh, và chúng ta đều đang bị thử thách.

Jean Seaton là Giáo sư Lịch sử Truyền thông tại Đại học Westminster và là Giám đốc Quỹ Orwell.

Bài tiếng Anh đã đăng trên **BBC Culture**.